

بسمه تعالی

سوالات متن فلسفه ۲

درس اول

- ۱- انسان در هر چیزی که مشاهده می کند، دو جنبه می یابد آنها را نام ببرید. وجود - ماهیت.
- ۲- .....، وجه مشترک موجودات است و .....، وجه اختصاصی آنها. وجود - ماهیت.
- ۳- دیدگاه ابن سینا در مورد تمایز (تفاوت) وجود و ماهیت چیست؟ وجود و ماهیت خارج از ذهن یک چیز هستند ولی در درون ذهن دو چیز متفاوت هستند. (تفاوت و تمایز وجود و ماهیت ذهنی است).
- ۴- بر اساس تفاوت دو مفهوم وجود و ماهیت اشیا و موجودات عالم به چند دسته تقسیم می شوند؟
الف) چیزهایی که هم وجود دارند و هم ماهیت.
ب) چیزهایی که وجود دارند و ماهیت شان برای ما مشخص نیست.
ج) چیزهایی که ماهیت دارند ولی وجود ندارند. (برای هر کدام می توانیم مثال هایی بنویسیم).
- ۵- دیدگاه ابن سینا در مورد تفاوت و تمایز وجود و ماهیت چه نام دارد؟ مغایرت وجود و ماهیت.
- ۶- از نظر ابن سینا کدام جمله ها به دلیل نیاز ندارند؟ در جملاتی که رابطه موضوع و محمول ذاتی و ضروری باشد و نتوانیم دو مفهوم را از هم جدا بدانیم. مثلث شکل سه ضلعی است. / انسان ناطق است.
- ۷- از نظر ابن سینا کدام جمله ها به دلیل نیاز دارند؟ در جملاتی که رابطه موضوع و محمول ذاتی و ضروری نباشد و بتوانیم دو مفهوم را از هم جدا بدانیم. آب موجود است. (اثبات وجود نیاز به دلیل دارد).
- ۸- برهان ابن سینا در اثبات وجود خدا چیست؟ وجوب و امکان.
- ۹- کدام فیلسوف اروپایی اصل مغایرت وجود و ماهیت ابن سینا را در اروپا گسترش داد؟ توماس آکوئیناس.
- ۱۰- نام مکتب توماس آکوئیناس چیست؟ تومیسم.
- ۱۱- چه عاملی باعث شد تا فلاسفه غرب با اندیشه های فلسفی و عقلی ابن سینا و ابن رشد آشنا شوند و از این طریق، مجدداً با فلسفه ارسطویی ارتباط برقرار کنند؟ پایه گذاری مکتب فلسفی توسط توماس آکوئیناس که بیشتر متکی به دیدگاه های ابن سینا و تا حدودی ابن شد بود.

درس دوم

- ۱- موضوعی را که نسبت به محمول وجود، رابطه حتمی دارد ..... گویند. واجب الوجود.
  - ۲- موضوعی را که نسبت به محمول وجود، رابطه امکانی دارد ..... گویند. ممکن الوجود.
  - ۳- موضوعی را که نسبت به محمول وجود، رابطه محال دارد ..... گویند. ممتنع الوجود.
  - ۴- انسان ذاتا ..... است ولی وقتی به وجود می آید ..... است. ممکن الوجود - واجب الوجود بالغير.
  - ۵- میان موضوع و محمول در قضایا سه گونه رابطه می تواند برقرار باشد آنها را نام ببرید. وجوبی-امکانی - امتناعی.
  - ۶- برای هر یک از سه رابطه (وجوبی، امکانی و امتناعی) یک مثال بنویسید.
- دقت کنید: (ممکن است در امتحان مثال بدهند و از شما بخواهند تا نوع رابطه را تشخیص دهید).

درس سوم

- ۱- مقصود از علت چیست؟
علت چیزی است که به چیزی دیگر وجود می دهد و آن چیز را به وجود می آورد؛ یعنی تا علت نباشد، آن چیز هم پدید نمی آید.
- ۲- مقصود از معلول چیست؟
معلول چیزی است که وجودش را از چیزی دیگر که همان علت است می گیرد؛ یعنی در وجود خود، نیازمند به دیگری است.
- ۳- مقصود از رابطه علیت چیست؟ رابطه وجودبخشی میان علت و معلول را رابطه علیت می گویند.
- ۴- دیدگاه دکارت در خصوص منشا درک و پذیرش اصل علیت را بنویسید.
دکارت معتقد بود که اصل علیت بدون دخالت تجربه به دست می آید و جزء اصول اولیه ای است که انسان آن را به طور فطری درک می کند؛
- ۵- دیدگاه تجربه گرایان در خصوص منشا درک و پذیرش اصل علیت را بنویسید.
تجربه گرایان که هر چیزی را بر اساس حس و تجربه تحلیل می کنند، معتقدند که انسان از طریق حس، هم زمانی پدیده ها را مشاهده می کند و رابطه ضروری میان علت و معلول را درمی یابد و از این طریق، رابطه علیت را درک می کند و بنا می نهد.
- ۶- دیدگاه دیوید هیوم در خصوص منشا درک و پذیرش اصل علیت را بنویسید.
رابطه ضروری میان علت و معلول یک موضوع حسی نیست و آن را نمی توان از طریق مشاهده حسی و تجربه به دست آورد و باید یک راه تجربی دیگر برای آن پیدا کرد تداعی علیت چیزی جز یک حالت روانی ناشی از توالی و پشت سرهم آمدن پدیده ها نیست.
- ۷- دیدگاه فلاسفه مسلمان در خصوص منشا درک و پذیرش اصل علیت را بنویسید.
از نظر فلاسفه مسلمان اصل علیت یک قاعده عقلی است و از تجربه به دست نمی آید؛ بلکه خودش پایه و اساس هر تجربه ای است. این فلاسفه همچنین منشا درک اصل علیت را در درک اصل امتناع اجتماع نقیضین می دانند.

۸- اصل امتناع اجتماع نقیضین را تعریف کنید.

انسان، براساس این اصل، درمی یابد که پدیده ها خود به خود به وجود نمی آیند؛ زیرا اینکه چیزی خودش به خودش وجود بدهد، به معنای آن است که چیزی که نیست، قبلاً باشد تا بتواند خودش را به وجود بیاورد و این محال است.

۹- اصل سنخیت علت و معلول را تعریف کنید.

هر علتی، معلول خاص خودش را پدید می آورد و نیز هر معلولی از علت خاصی صادر می شود و پدید می آید.

۱۰- یکی از نتایج اصل سنخیت چیست؟ انسان از هر چیزی انتظار آثار متناسب با آن را دارد.

۱۱- دانشمندان با تکیه بر اصل ..... تحقیقات علمی خود را پیگیری می کنند. اصل سنخیت علت و معلول.

۱۲- اصل وجوب علی و معلولی را تعریف کنید.

آنچه به معلول ضرورت وجود می دهد، علت است با آمدن علت، وجود معلول ضرورت می یابد و موجود می شود.

۱۳- لازمه و نتیجه اصل علیت را بنویسید. ارتباط و پیوستگی میان هر شیء و منشأ آن.

۱۴- لازمه و نتیجه اصل سنخیت را بنویسید. تخلف ناپذیری و حتمیت در نظام هستی.

۱۵- لازمه و نتیجه اصل وجوب علی و معلولی را بنویسید. نظم و قانونمندی های معین میان دسته های مختلف پدیده ها.

درس چهارم

۱- مهم ترین کتاب فلسفی ابن سینا چیست و موضوع آن چیست؟ الهیات شفا - اتفاق و مفاهیم عامیانه مانند شانس.

۲- معنای اول اتفاق چیست؟ و تایید آن باعث رد کدام اصل می گردد؟ میان پدیده ها و علل آنها رابطه ضروری وجود ندارد؛ - اصل وجوب علی و معلولی.

۳- معنای دوم اتفاق چیست؟ و تایید آن باعث رد کدام اصل می گردد؟ سنخیتی میان اشیا و آثار آنها نیست - اصل سنخیت.

۴- معنای سوم اتفاق چیست؟ و تایید آن باعث رد کدام اصل می گردد؟ نبودن غایت و هدف خاص در حرکات و نظم جهان است؛ بدین معنا که این حرکات و نظام ها به سمت غایت و هدف معینی به پیش نمی روند. - اصل علیت.

۵- معنای چهارم چیست؟ رخ دادن حوادث پیش بینی نشده.

۶- علت پذیرش و تایید معنای نخست اتفاق چیست؟ برخی از مردم که از تمام اجزای یک علت آگاه نیستند، گاهی فکر می کنند که در برخی موارد، در عین وجود علت، معلول آن پدید نیامده است و براین اساس، می پندارند، میان علت و معلول، رابطه ضروری وجود ندارد.

۷- در مواردی که معلول، از مجموعه ای از عوامل پدید می آید، هریک از عوامل را ..... و مجموعه عوامل را ..... می نامند. علت ناقصه - علت تامه.

۸- آثار پذیرش و تایید معنای دوم اتفاق چیست؟

اگر کسی واقعا اصل سنخیت میان علت و معلول را انکار کند و پدید آمدن هر چیزی از هر چیزی را ممکن بداند، به هیچ کاری دست نخواهد زد و همچنین نمی تواند نظم و هماهنگی موجود در طبیعت را تبیین کند و دلیل آن را به دست آورد. او حتی نمی تواند دانشمندان را به کشف علل پدیده ها تشویق نماید. در حقیقت، انکار اصل سنخیت، بی اعتباری همه علوم و بی اعتنایی به آنها را به دنبال دارد.

۹- پذیرش معنای سوم اتفاق باعث نفی چه چیزی می شود؟ علت نخستین و آفریننده.

۱۰- چرا پذیرش معنای سوم اتفاق باعث رد علت نخستین می گردد؟ زیرا غایتمند بودن جهان بدان معناست که مجموعه حوادثی که در جهان رخ می دهد، برای رسیدن به هدف و غایت معین و از پیش تعیین شده است. قبول این غایتمندی نیز فقط با قبول علت نخستین یعنی قبول آفریننده امکان پذیر است.

۱۱- فلاسفه نسبت به معنای سوم اتفاق، نظرات متفاوتی ارائه کرده اند آنها را بیان کنید. ص ۲۵ و ۲۶ (سه مورد).

۱۲- کدام دیدگاه فلاسفه در خصوص معنای سوم اتفاق مورد نقد قرار گرفته است آن نقد را بیان کنید. ص ۲۶ شماره ۳ و پاراگراف پایین شماره ۳.

۱۳- قبول غایت و هدف برای اشیا و پدیده های جهان چه زمانی امکان پذیر است؟ زمانی امکان پذیر است که آن غایت، قبل از پیدایش اشیا مشخص شده باشد تا اشیا، متناسب با آن هدف و آن غایت ساخته شده و پدید آمده باشند تا به سوی آن حرکت نمایند و تکامل یابند.

درس پنجم

۱- فیلسوفان بزرگ یونان، از جمله سقراط و افلاطون و ارسطو، در چه جامعه ای زندگی می کردند؟

در جامعه ای زندگی می کردند که مردم آن به خدایان متعدد اعتقاد داشتند و هرکدام را مبدأ و منشأ یکی از واقعیات جهان می شمردند.

۲- خدایان یونان باستان را نام ببرید. زئوس خدای آسمان و باران - آپولون خدای خورشید و هنر و موسیقی - آرتیمیس خدای عفت و خویشتن داری.

۳- اعتقاد به خدایان در یونان باستان چگونه بود؟

اعتقاد به این خدایان که تعدادشان به ده ها مورد می رسید، چنان محکم و ریشه دار بود که انکار آنها، طرد از جامعه یونان و گاه از دست دادن جان را به دنبال داشت.

۴- اتهام اصلی سقراط چه بود؟ او خدایانی را که همه به آنها معتقدند، انکار می کند و از خدایی جدید سخن می گوید.

۵- ..... ابداع کننده خدانشناسی فلسفی است. افلاطون.

۶- توصیف خدا از نظر افلاطون چگونه است؟

در سوی دیگر، نوعی از هستی وجود دارد که پیوسته ثابت است؛ نه می زاید و نه از میان می رود و نه چیز دیگری را به خود راه می دهد و نه خود در چیزی دیگری فرو می شود. نه دیدنی است و نه از طریق حواس دریافتنی است. فقط با تفکر و تعقل می توان به او دست یافت و از او بهره مند شد.

۷- افلاطون از خدا با چه عنوان هایی یاد می کند؟ مثال خیر - صانع (آفریننده).

۸- دیدگاه افلاطون شناسان در مورد دو عنوان صانع و مثال خیر را بیان کنید.
آنان می گویند صانع، همان خداست، اما در مرتبهٔ خلق جهان، اما مثال خیر، فقط اشاره به ذات خداوند دارد.

۹- از نظر افلاطون شناسان علت اشاره افلاطون به خدایان چیست؟
آنان معتقدند که اگر گاهی افلاطون از خدایان نام می برد، به معنای اعتقاد وی به چندخدایی نیست، بلکه برای ارتباط برقرار کردن با جامعهٔ آتن است که به شدت مشرک اند.

۱۰- برهان درجات کمال ارسطو را شرح دهید. به طور کلی، هر جا که یک خوب تر و بهتر وجود دارد، خوب ترین و بهترینی نیز هست. حال، در میان موجودات برخی خوب تر و بهتر از برخی دیگرند. پس، حقیقتی هم که خوب ترین و بهترین باشد وجود دارد که از همه برتر است و این، همان واقعیت الهی است.

۱۱- برهان مشهور ارسطو بر اثبات وجود خدا، ..... نام دارد. برهان حرکت.

۱۲- برهان حرکت ارسطو را توضیح دهید.
وجود حرکت در عالم نیازمند محرکی است که خود آن محرک، حرکت نداشته باشد، زیرا اگر آن نیز حرکت داشته باشد، نیازمند یک محرک دیگر است و آن محرک دوم نیز به همین ترتیب نیازمند محرک دیگری است و سلسلهٔ محرک ها تا بی نهایت جلو خواهد رفت و چنین تسلسلی عقلاً محال است.

۱۳- استدلال دکارت را در اثبات وجود خدا بیان کنید.
من از حقیقتی نامتناهی و دانا و توانا که خود من و هر چیز دیگری به وسیلهٔ او خلق شده ایم، تصویری دارم. این تصور نمی تواند از خودم باشد؛ زیرا من موجودی متناهی ام. این تصور از هیچ موجود متناهی دیگر هم نیست. پس، این تصور از یک وجود نامتناهی است؛ اوست که می تواند چنین ادراکی را به من بدهد.

۱۴- استدلال دیوید هیوم را در خصوص وجود خدا بیان کنید.
او ادعا می کند که دلایل دکارت و سایر فیلسوفان پذیرفتنی نیست. از نظر وی، دلایلی که صرفاً متکی بر عقل باشند مردودند زیرا عقل اساساً ادراک مستقل از حس و تجربه ندارد. همچنین معتقد است برهان نظم توانایی اثبات یک وجود ازلی و ابدی و نامتناهی را ندارد. این برهان فقط می تواند ثابت کند که یک ناظم و خالق این جهان را اداره می کند.

۱۵- کانت ضرورت وجود خدا را از طریق ..... اثبات کرد. اخلاق و وظایف اخلاقی.

۱۶- استدلال کانت در اثبات وجود خدا را شرح دهید.

۱ انسان دارای یک وجدان اخلاقی است که او را دعوت به فضیلت و رعایت اصول اخلاقی در زندگی می کند.

۲ رعایت اخلاق تنها درجایی معنا دارد که انسان خود را صاحب اراده و اختیار ببیند.

۳ این اختیار و اراده نمی تواند ویژگی بدن باشد که ماده ای مانند سایر مواد است، بلکه باید ویژگی نفسی غیرمادی باشد که فناپذیر است و با مرگ بدن از بین نمی رود.

۴ حال، این روح و نفس مجرد که سعادتش در کسب فضیلت و رعایت اصول اخلاقی است برای سعادت دائمی خود به جهانی ماورای دنیای مادی نیاز دارد و چنین جهانی نیز مشروط به وجود خدایی جاودان و نامتناهی است.

۱۷- زندگی معنادار را تعریف کنید.

زندگی معنادار، آن زندگی است که دارای هدف و مقصود متعالی و مقدس و آراسته به فضائل اخلاقی و کرامت انسانی باشد و انسان را نسبت به آینده مطمئن کند و آرامشی برتر به او دهد.

۱۸- دیدگاه کانت و دکارت در خصوص زندگی معنادار چیست؟

در صورتی زندگی معنادار می شود که از پشتوانه قبول خداوند برخوردار باشد.

۱۹- کدام فلاسفه اروپایی از تجربه های معنوی درونی و عشق و عرفان برای باور به وجود خداوند استفاده کردند؟

کِرکگور، فیلسوف دانمارکی قرن نوزدهم

ویلیام جیمز، فیلسوف آمریکایی قرون نوزدهم و بیستم،

برگسون، فیلسوف فرانسوی قرن بیستم.

۲۰- این سخن از کدام فیلسوف است؟

«من معتقدم که دلیل وجود خداوند عمدتاً در تجربه های شخصی درونی ما نهفته است.»

پاسخ: ویلیام جیمز.

۲۱- این سخن از کدام فیلسوف است؟

ایمان، هدیه ای الهی است که خداوند به انسان می بخشد و نیازی به استدلال و پشتوانه عقلی ندارد. خدا انسان مؤمن را برمی

گزیند و به او ایمان هدیه می کند و اگر کسی شایسته این بخشش نشود، زندگی تاریکی را سپری خواهد کرد.

پاسخ: کِرکگور.

۲۲- بحران معناداری زندگی سبب چه چیزی شد؟

بحران معناداری زندگی سبب شد که در قرن بیستم و بیست و یکم فیلسوفانی ظهور کردند که در عین اعتقاد راسخ به خدا، به

جای ذکر دلایل اثبات وجود او، به رابطه میان اعتقاد به خدا و معناداری زندگی توجه کنند.

۲۳- دیدگاه کاتینگهام را در خصوص وجود خدا بیان کنید.

قبول خداوند زندگی ما را در بستری قرار می دهد که آن را با ارزش و با اهمیت می سازد و این امید را می دهد که به جای

اینکه احساس کنیم در جهان بیگانه ای افتاده ایم که در آن هیچ امری در نهایت، اهمیت ندارد، می توانیم پناهگاهی بیابیم.

درس ششم

- ۱- بحث فیلسوف تا چه وقتی فلسفی است؟
تا وقتی فلسفی است که از روش فلسفه، یعنی استدلال عقلی استفاده کند و نتایج تفکر خود را به صورت استدلالی عرضه نماید.
- ۲- آیین کانت و دکارت چه بود؟ مسیحی.
- ۳- فیلسوفان مسلمان، نظرشان بر این است که اثبات وجود خدا از طریق ..... امکان پذیر است. استدلال عقلی.
- ۴- برهان و استدلال فارابی بر وجود خدا مبتنی بر چیست؟
مبتنی بر محال بودن تسلسل نامتناهی علت هاست.
- ۵- دلیل فارابی بر محال بودن تسلسل نامتناهی علت ها را توضیح دهید.
فارابی می گوید اگر پدیده ای که الان موجود است معلول علتی باشد و آن علت هم معلول علت دیگری باشد و سلسله این علت و معلول ها، بخواهد تا بی نهایت پیش رود، چنین تسلسلی محال است و در خارج تحقق نمی یابد. زیرا اگر سلسله علت ها بخواهد تا بی نهایت به عقب برگردد و هر علتی وابسته به علت قبل از خود باشد، بدین معناست که آغاز و ابتدایی در کار نباشد؛ و در این صورت اصلاً چیزی پدید نمی آید تا نوبت به معلولی برسد که اکنون پیش روی ماست.
- ۶- بیان (برهان/استدلال) فارابی برای اثبات وجود خدا را توضیح دهید.
در جهان پیرامون ما اشیایی هستند که وجودشان از خودشان نیست.
هر چیزی که وجودش از خودش نباشد، علتی مقدم بر خود دارد
اگر سلسله علت ها بخواهد تا بی نهایت پیش برود، چنین چیزی محال است .
پس سلسله علت های این جهان منتهی به علتی می شود که خودش نیازمند به علت نیست.
- ۷- ابن سینا با اینکه برهان فارابی را درست و کامل می داند، اما می کوشد با استفاده از دو مفهوم ..... و ..... برهان کامل تری ارائه کند. وجوب و امکان
- ۸- استدلال ابن سینا در اثبات وجود خدا را بیان کنید.
موجودات جهان در ذات خود نسبت به وجود و عدم (بودن و نبودن) مساوی اند.
این موجودات برای خروج از حالت تساوی بودن و نبودن به علتی نیازمند هستند که وجودش از خودش باشد.
پس، موجودات این جهان به واجب الوجودی بالذات وابسته اند که آنها را از حالت امکانی خارج کرده و پدید آورده است.
- ۹- ابن سینا واجب الوجود را بر چند قسم تقسیم می کند؟ واجب الوجود بالذات - واجب الوجود بالغير.
- ۱۰- واجب الوجود بالذات را تعریف کنید.
واجب الوجود بالذات، همان ذاتی است که وجود برایش ضرورت دارد و این ضرورت، از ناحیه خود آن ذات است نه از ناحیه یک امر بیرونی.
- ۱۱- موجودات جهان برحسب ذات خود ..... اما از این حیث که اکنون موجودند، ..... هستند. ممکن الوجود - واجب الوجود بالغير.

۱۲- کدام فلاسفه مسلمان از برهان وجوب و امکان ابن سینا استفاده کرده اند؟
بهمینار، خواجه نصیرالدین طوسی، میرداماد و شیخ بهایی.

۱۳- ملاصدراى شیرازی، مشهور به ..... در عهد صفویه می زیست. صدرالمُتألّهین.

۱۴- استدلال ملاصدرا در اثبات وجود خدا چه نام داشت؟ امکان فقری (فقر وجودی).

۱۵- استدلال ملاصدرا در اثبات وجود خدا را شرح دهید.

به موجودات پیرامونمان که نگاه می کنیم، می بینیم که وجودشان عین وابستگی و نیاز به دیگری است. موجودات وابسته و نیازمند باید به وجودی متصل باشند که آن موجود در ذات خود، نیازی به غیر نداشته باشد. پس موجودات این جهان وابسته به وجودی بی نیاز و غیروابسته هستند.

۱۶- از نظر ملاصدرا وجود چند گونه است؟

وجود بی نیاز و غیر وابسته - وجودهای نیازمند و وابسته.

۱۷- فلاسفه مسلمان و معناداری حیات را توضیح دهید.

فلاسفه مسلمان، در کنار اثبات وجود خدا و اعتقاد به او، به تأثیر این اعتقاد در زندگی انسان و نقش آن در معنابخشی به حیات نیز پرداخته اند. باید ابتدا وجود خدا را از طریق عقل و تفکر و اندیشه پذیرفت و سپس با وی ارتباط معنوی برقرار کرد و یک زندگی معنادار و متعالی را سامان داد.

۱۸- فلاسفه مسلمان اعتقاد به وجود خدا و تأثیر آن در حیات معنوی و اجتماعی انسان را به چه چیزی تشبیه کرده اند؟

پذیرش وجود آب و نقش آن در حیات جسمانی بشر.

۱۹- چه زمانی اعتقاد به خدا می تواند به زندگی انسان معنا دهد؟

زمانی که واقعا خدا را از یک راه معقول (عقلانی) و درست درک کرده و پذیرفته باشد.

۲۰- معیارهای یک زندگی معنادار از نظر یک فیلسوف الهی را بنویسید.

جهان را غایتمند بیابد و این غایتمندی را توضیح دهد.

انسان را موجودی هدفمند بشناسد و این هدف را مشخص کند.

برای انسان گرایش به خیر و زیبایی قائل شود و بداند که این خیر و زیبایی در یک حقیقت متعالی (یعنی خدا) وجود دارد.

آرمان های مقدس و فراتر از زندگی مادی را معتبر و درست بداند.

در برابر یک وجود متعالی و برتر احساس تعهد و مسئولیت نماید.

۲۱- ابن سینا در رساله ای که درباره عشق نوشته، برخی از معیارهای زندگی معنادار را نشان داده است آن را بیان کنید.

هر یک از ممکنات به واسطه حقیقت وجود خود، همیشه مشتاق کمالات و خیرات است و برحسب فطرت از بدی ها گریزان. همین اشتیاق ذاتی و ذوق فطری را که سبب بقای ممکنات و مخلوقات است، عشق می نامیم.

درس هفتم

۱. هر یک از موضوعات «دین»، «عرفان» و «فلسفه» چه چیزی را در ذهن ما تداعی می کنند؟
دین «ایمان عرفان» «شهود و عشق فلسفه» «عقل».

۲. مهم ترین مدافعان عقل چه کسانی هستند؟ فیلسوفان.

۳. فیلسوفان وجه تمایز انسان از حیوان را ..... می دانند. عقل.

۴. فیلسوفان معتقدند که منظور ارسطو از ناطق، وقتی که انسان را «حیوان ناطق» می نامد چیست؟ عاقل.

۵. تاریخ فلسفه با تاریخ عقل چه رابطه ای دارند؟

تاریخ فلسفه با تاریخ عقل نیز پیوندی ناگسستنی دارد و تحولات معنا و محدوده عقل، بر تحولات فلسفه تأثیر گذاشته است.

۶. فیلسوفان، عقل را برای دو مقصود و منظور به کار برده اند آن دو را نام ببرید.
عقل به عنوان دستگاه تفکر و استدلال - عقل به عنوان یک موجود متعالی و برتر از ماده.

۷. متن زیر به چه موضوعی اشاره دارد؟

از نظر فیلسوفان، این ابزار یک توانمندی فوق العاده است. در ابتدای کودکی به صورت یک استعداد وجود دارد و باید با تربیت و تمرین به شکوفایی برسد و کودک توانایی استدلال و تفکر را به دست آورد.
پاسخ: عقل به عنوان دستگاه تفکر و استدلال.

۸. اگر تربیت عقلانی به خوبی صورت نگیرد، چه اتفاقی می افتد؟

عقل به توانایی های لازم نمی رسد و نمی تواند به خوبی حق را از باطل و درست را از نادرست تشخیص دهد.

۹. توانایی افراد در تعقل و استدلال متفاوت است یا یکسان؟ متفاوت.

۱۰. همه می توانند با ..... به درجات خوبی از عقلانیت دست یابند. تربیت و تمرین.

۱۱. چرا استفاده عقل در دانش فلسفه از سایر دانش ها بیشتر است؟

زیرا فلسفه با استدلال های عقلی محض سروکار دارد.

۱۲. کاربرد دیگر عقل در فلسفه برای موجوداتی است که از ماده و جسم مجردند در این مورد از خدا با عنوان ..... یاد می کنند. عقل کل.

۱۳. بسیاری از فلاسفه معتقدند که علاوه بر عالم طبیعت، عوالم دیگری هم وجود دارد که با حواس ظاهری نمی توان آنها را درک کرد. یکی از این عوالم ..... است. عالم عقل.

۱۴. دیدگاه فیلسوفان مسلمان در مورد عقل به عنوان یک موجود متعالی و برتر از ماده چیست؟

فیلسوفان الهی می گویند بسیاری از فرشتگان که در کتاب های آسمانی، از جمله قرآن کریم، از آنها یاد شده، همین موجودات عقلانی، یعنی موجودات مجرد از ماده و جسم اند که در عالم عقل به سر می برند.

۱۵. دیدگاه فیلسوفان مسلمان در خصوص علم فرشتگان (عقل به عنوان یک موجود متعالی و برتر از ماده) چیست؟ آنان معتقدند که علم این قبیل موجودات، از طریق استدلال و کنار هم گذاشتن مفاهیم نیست بلکه این موجودات (فرشتگان) حقایق اشیا را «شهود» می کنند.

۱۶. بر اساس دیدگاه فیلسوفان مسلمان آیا روح انسان توان دستیابی به حقایق شهودی را دارد؟ این فیلسوفان همچنین معتقدند که روح هر انسانی نیز استعداد رسیدن به چنین مرتبه ای از وجود را دارد و روح او می تواند در مرتبه عالم عقل قرار بگیرد و حقایق را از طریق شهود به دست آورد.

۱۷. روح انسانی می تواند با ..... به مرتبه ای برسد که کاملاً از ماده و جسم مجرد شود و همراه استدلال حقایق را شهود کند. تهذیب نفس.

۱۸. فیلسوفان یونان باستان به هر دو کاربرد عقل توجه داشتند یا نداشتند؟ توجه داشتند.

۱۹. هراکلیتوس فیلسوف پیش از سقراط در خصوص عقل از چه اصطلاحی استفاده کرده است و آن به چه معناست؟ لوگوس - هم به معنای یک وجود و حقیقت متعالی است و هم به معنای نطق و سخن و کلمه.

۲۰. از نظر هراکلیتوس ..... و ..... ظهور و پرتو عقل متعالی و برتر می باشد. کلمه - سخن.

۲۱. چرا هراکلیتوس کلمه و سخن را ظهور و پرتو عقل متعالی و برتر می داند؟

زیرا سخن و کلمه بیانگر افکار و اندیشه های انسان است و آنچه را که انسان در ذهن دارد، با کلام ظاهر می کند و به دیگران می رساند، جهان و اشیا نیز ظهور آن وجود و حقیقت متعالی و برتر هستند.

۲۲. کدام فیلسوف عقل را بر اساس کارکردش به عقل نظری و عملی تقسیم کرد؟ ارسطو.

۲۳. ارسطو قوه عقل را براساس کاری که انجام می دهد، به ..... و ..... تقسیم کرد. عقل نظری - عقل عملی.

۲۴. اصطلاحات زیر را تعریف کنید. با ذکر مثال.

الف) عقل نظری: عقلی که درباره اشیا و موجودات و چگونگی آنها بحث می کند، مانند بحث درباره خدا.

ب) عقل عملی: عقلی که درباره رفتارهای اختیاری انسان و بایدها و نبایدهای او بحث می کند. مانند راستگویی یا دروغگویی.

ج) علم نظری: دانشی است که از طریق عقل نظری به دست می آید مانند علم خدانشناسی.

د) علم عملی: دانشی است که از طریق عقل عملی به دست می آید مانند علم اخلاق.

۲۵. انواع استدلال ها را در بخش منطق آثار خود تدوین کرد. ارسطو.

۲۶. مقصود ارسطو از «نطق» در تعریف انسان به حیوان ناطق چیست؟ قوه تعقل و تفکر انسان.

۲۷. دیدگاه ارسطو در خصوص عقل انسان چیست؟ ارسطو عقل را ذاتی انسان می دانست.

۲۸. تحولات و تطوراتی که عقل در دوره جدید اروپا (رنسانس تا کنون) گذرانده است مربوط به چیست؟

به طور عمده مربوط به حدود توانایی های آن است.

۲۹. چه زمانی عقل در اروپا جایگاه ویژه ای پیدا کرد؟

در ابتدای رنسانس، زمانی که تحولات اجتماعی و فکری در تقابل با حاکمیت کلیسا رقم خورد. عقل جایگاه ویژه ای پیدا کرد.

۳۰. جایگاه و تعریف عقل در دوره اول حاکمیت مسیحیت در اروپا (حدود قرن سوم تا نهم) را بیان کنید.

بزرگان کلیسا دخالت و چون و چرا کردن عقل را عامل تضعیف ایمان می دانستند. حتی برخی از بزرگان کلیسا عقل را امری شیطانی می پنداشتند و در برابر استدلال های عقلی می ایستادند و می گفتند که ایمان قوی از آن کسی است که در برابر چون و چراهای عقل بایستد و در ایمان خود استوار بماند.

۳۱. جایگاه عقل در دوره دوم حاکمیت مسیحیت در اروپا (قرن های دهم تا سیزدهم) را بیان کنید.

در دوره دوم حاکمیت کلیسا، فیلسوفان و حکمای مسیحی تحت تأثیر مطالعه کتاب های ابن سینا و ابن رشد و سایر فیلسوفان مسلمان به عقل و تبیین عقلانی مسائل دینی روی آوردند، این توجه و روی آوری، به تدریج به گسترش عقل گرایی انجامید.

۳۲. کدام فیلسوف روش تجربی را بهترین روش برای پیشرفت زندگی بشر می دانست؟ فرانسیس بیکن.

۳۳. کدام فیلسوف از فیلسوفان خواست که از بت هایی که فلاسفه قدیم برای ما ساخته اند، دست بردارند و بیش از گذشته بر تجربه تکیه کنند؟ فرانسیس بیکن.

۳۴. کدام فیلسوف تجربه را تنها راه رسیدن انسان به دانش و معرفت دانست؟ دیوید هیوم.

۳۵. دیدگاه دکارت در خصوص عقل را شرح دهید.

دکارت که با ریاضیات به خوبی آشنا بود، به همه توانایی های عقل، مانند بدیهیات عقلی، استدلال های عقلی محض و نیز تجربه توجه داشت. او معتقد بود که عقل می تواند وجود خدا و نفس مجرد و غیرمادی انسان و اختیار او را اثبات کند. البته او به عالم عقل به عنوان یک عالم برتر و متعالی در جهان، عقیده ای نداشت و عقل را صرفاً همان دستگاه تفکر و استدلال به حساب می آورد.

۳۶. دیدگاه اوگوست کنت در خصوص عقل چیست؟

اوگوست کنت، فیلسوف تجربه گرای قرن نوزدهم، به طور کلی عقل فلسفی و کار عقل در تأسیس فلسفه را ذهنی خواند و گفت که نگاه فیلسوفان به جهان و هستی واقعی نبوده و ساخته ذهن آنان است. عقل صرفاً آنگاه که با روش تجربی و حسی وارد عمل می شود، به واقعیت (علم) دست می یابد.

درس هشتم

۱- در خصوص عقل نزد ایرانیان باستان در گزارش فردوسی در شاهنامه و سهروردی در کتاب حکم ..ه الاشراق چه موضوعاتی مطرح شده است؟

حکیمان پیش از باستان و قدیم ایران از عقل به عنوان یک وجود برتر و متعالی آگاه بوده اند و خدا را عقل نامیده اند و به عقل به عنوان دستگاه تعقل و تفکر و خردورزی هم اهمیت می داده اند.

۲- چه زمانی عقل گرایی و خردورزی که در ایران قدیم شکل گرفته بود، به تدریج از قدرتش کاسته شد؟

عصر ساسانیان و اواخر این عصر.

۳- یکی از زمینه و عوامل مهم توجه به عقل و عقلانیت و تفکر فلسفی در جهان اسلام چیست؟
قرآن کریم و سخنان معصومین علیهم السلام.

۴- برخی از جریان های فکری جهان اسلام، در دو شکل به مخالفت با عقل پرداختند آنها را بیان کنید.
تنگ و محدود کردن دایره اعتبار و کارآمدی عقل در عین پذیرش آن؛
مخالفت با فلسفه و منطق، تحت عنوان دستاوردی یونانی و غیر اسلامی.

۵- پاسخ فلاسفه به مخالفت زیر چیست؟

برخی جریان های فکری معنقدند دانش فلسفه از یونان وارد جهان اسلام شده و دربردارنده عقاید کسانی مثل سقراط، افلاطون و ارسطوست و این عقاید با عقاید اسلامی سازگار نیست.
پاسخ:

اولا بسیاری از آرای سقراط، افلاطون و ارسطو با آموزه های اسلامی سازگاری دارد.
دوما فلسفه دانش و شاخه ای از معرفت است که هر فردی از هر ملت و نژادی می تواند وارد این شاخه از دانش بشود و درباره مسائل آن بیندیشد و تحقیق کند.

۶- دانش فلسفه به معنی پیروی و تقلید از فیلسوفان نامدار (است/ نیست). نیست.

۷- فیلسوفان مسلمان، روشن تر و دقیق تر از فیلسوفان یونان مرتبه ای از موجودات را که حقیقت وجودشان مجرد از ماده است، اثبات کرده و نام آن مرتبه را ..... گذاشته اند. عالم عقول.

۸- از نظر فارابی و ابن سینا اولین مخلوق خدا ..... است. عقل اول.

۹- عقول دیگر به ترتیب از ..... به وجود آمده اند. عقل اول.

۱۰- این متن به چه موضوعی اشاره دارد؟

این موجودات مجرد که فوق عالم طبیعت اند و فیض خداوند از طریق آنها به عوالم دیگر می رسد.
پاسخ: عقل، به عنوان موجود متعالی.

۱۱- این شعر به چه موضوعی اشاره دارد؟ غیر این عقل تو، حق را عقل هاست که بدان تدبیر اسباب سماست.
عقل، به عنوان موجود متعالی.

۱۲- دیدگاه فلاسفه مسلمان در خصوص عقل انسان و رابطه اش با عالم عقول را بیان کنید.

عقلی که در انسان هست و به او توانمندی اندیشیدن می دهد پرتوی از همان عالم عقول است. اگر تربیت شود و رشد کند، علاوه بر استدلال کردن، می تواند حقایق را شهود نماید.

۱۳- عقل فعال را تعریف کنید.

این عقل، عامل فیض رسانی به عقل انسان هاست؛ یعنی تمام ادراک ها و دانش های انسان به مدد این عقل صورت می گیرد .
به واسطه این عقل است که انسان مفاهیم کلی را می فهمد و درک می کند .البته این مدرسانی در باطن وجود انسان صورت می گیرد و برای خود انسان محسوس نیست.

۱۴- فارابی درباره نسبت عقل فعال با دستگاه ادراکی انسان چه می گوید؟
مقام و منزلت عقل فعال نسبت به انسان، مانند آفتاب است نسبت به چشم. همان طور که آفتاب نوربخشی می کند تا چشم انسان ببیند و بینا شود، عقل فعال نیز نخست چیزی به قوه عقلی آدمی می رساند به طوری که فعالیت عقلی برای انسان ممکن می شود و در نتیجه، عقل شروع به فعالیت می کند و به ادراک حقایق می رسد.

۱۵- از نظر فارابی نسبت عقل فعال به عقل انسان مانند چیست؟ مانند آفتاب است نسبت به چشم.

۱۶- نظر فیلسوفان مسلمان در مورد عقل به عننوان دستگاه تفکر چیست؟
فیلسوفان مسلمان عقیده دارند که عقل، ابزار شناخت انسان و وسیله تفکر و تعقل اوست.

۱۷- روش های عقل به عنوان دستگاه تفکر و ابزار شناخت انسان را نام ببرید.
استدلال تجربی، تمثیل و برهان عقلی محض.

۱۸- منظور از عبارت « ما فرزندان دلیل هستیم» چیست؟
هر نظر و هر مکتب و آیینی را که دلایل استوار عقلی داشته باشد، می پذیریم.

۱۹- عبارت زیر از کدام فیلسوف است؟
هرکس که عادت کرده سخنی را بدون دلیل بپذیرد، از حقیقت انسانی خود خارج شده است.
پاسخ: ابن سینا.

۲۰- دیدگاه فارابی و ابن سینا در خصوص عقل به عنوان دستگاه تفکر انسان چیست؟
فارابی و ابن سینا می گویند عقل در هنگام تولد به صورت یک استعداد است که باید تربیت شود تا رشد کند یعنی همان طور که انسان مراحل کودکی، نوجوانی و جوانی را می گذراند و رشد جسمی او تکامل می یابد، عقل نیز با تربیت مراحل را طی می کند و کامل می شود.

۲۱- کدام فلاسفه رشد عقلی را مطابق با رشد جسمی می دانند؟ فارابی و ابن سینا.

۲۲- اولین مرحله، عقل چیست؟ توضیح دهید.

عقل بالقوه یا عقل هیولانی نام دارد و آن هنگامی است که انسان هیچ ادراک عقلی ندارد، اما استعداد و آمادگی درک معقولات را دارد.

۲۳- نوزادی که تازه متولد شده استعداد نوشتن دارد ولی نمی تواند بنویسد، این عبارت به کدام مرحله عقل اشاره دارد؟
مرحله اول (عقل بالقوه یا هیولانی).

۲۴- دومین مرحله ی عقل چیست؟ توضیح دهید.

عقل بالملکه - در این مرحله، عقل مفاهیم و قضایای بدیهی را درک می کند در این مرحله است که انسان آمادگی دریافت علم را پیدا می کند و می تواند دانش ها را کسب نماید.

۲۵- اینکه انسان درک کند که یک چیز نمی تواند هم باشد و هم نباشد، مربوط به کدام مرحله از عقل است؟
مرحله دوم (عقل بالملکه).

۲۶- سومین مرحله ی عقل چیست؟ توضیح دهید.

سومین مرحله، عقل بالفعل نام دارد. در این مرحله، عقل شکوفا شده و به فعلیت رسیده و با تمرین و تکرار، دانش هایی را کسب کرده است.

۲۷- چهارمین مرحله ی عقل چیست؟ توضیح دهید.

چهارمین مرحله عقل بالمستفاد نام گرفته است، در این مرحله انسان به طوری بردانش هایی که کسب کرده مسلط است که از هر کدام که بخواهد می تواند استفاده نماید.

۲۸- چرا مرحله چهارم رشد و تکامل عقل را «بالمستفاد» نامیده اند؟

زیرا در این مرحله انسان به طوری بردانش هایی که کسب کرده مسلط است که از هر کدام که بخواهد می تواند استفاده نماید.

۲۹- مثال زیر برای کدام مرحله رشد عقل است؟

یک استاد ریاضی که هر مسئله ریاضی را جلوی او بگذارند، به راحتی حل می کند.
پاسخ: چهارمین مرحله (عقل بالمستفاد).

۳۰- عموم فیلسوفان مسلمان در خصوص رابطه میان دین و فلسفه چه عقیده ای دارند؟

پذیرش هر اعتقاد و آیینی نیازمند استدلال عقلی است.

عقل بهترین ابزار برای تفکر در آیات و روایات است.

فیلسوفان مسلمان علاوه بر استدلال عقلی، حس و شهود را هم معتبر می شمارند.

۳۱- از نظر فلاسفه مسلمان ارزش ایمان به چیست؟

از نظر این فلاسفه ایمانی ارزشمند است که پشتوانه عقلی داشته باشد.

۳۲- از نظر فلاسفه مسلمان عالی ترین مرتبه شهود ..... است و می گویند که این مرتبه شهود به پیامبران الهی اختصاص

دارد. وحی.

از نظر فیلسوفان مسلمان، ..... ، ..... و ..... هر سه ما را به حقیقت واحد می رسانند و تأییدکننده و کمک کننده به یکدیگر هستند. استدلال عقلی، شهود و وحی.

۳۳- چه چیزی باعث می شود تا در استدلال عقلی و یا در فهم وحی دچار اشتباه شویم و به نتیجه های نادرست برسیم و

احساس کنیم میان دستاوردهای عقلی ما و داده های وحی تعارض هایی وجود دارد؟

توانمندی های عقلی محدود و متفاوت.

۳۴- راهکار رهایی از تعارض میان یافته های عقلی و دستاوردهای وحیانی چیست؟

باید تلاش علمی خود را افزایش دهیم و از دانش دیگران بهره ببریم.

درس نهم

سوالات صفحه ۷۰

- ۱- از توجه و ورود فلسفه به جهان اسلام چند قرن می گذرد؟ ۱۳ قرن.
- ۲- توجه و ورود فلسفه به جهان اسلام نتیجه چیست؟ حیات عقلی.
- ۳- حیات عقلی منجر به پیدایش حیات ..... گردید. فلسفی.
- ۴- حیات عقلی چه زمانی شکل می گیرد؟
وقتی که مردم یک جامعه به عقل و تفکر و اندیشه توجه کنند به طوری که عقلانیت جزء فرهنگ عمومی جامعه در آید.
- ۵- حیات علمی چگونه پدید می آید؟
توجه به عقل و فکر، حرکت به سوی دانش و رشد شاخه های مختلف علم را به دنبال دارد.
- ۶- اولین فیلسوف مشهور مسلمان چه کسی بود؟ ابویوسف یعقوب بن اسحاق کندی.

صفحه ۷۱ فعالیت انتخاب

گزینه «د» درست است زیرا رابطه سه حیات عقلی، علمی و فلسفی «دو طرفه» است.

سوالات صفحه ۷۲

- ۱- زمینه های رشد فلسفه را بنویسید.
زمینه اول: دعوت قرآن کریم و پیامبر اکرم به خردورزی.
زمینه دوم: گسترش مباحث اعتقادی میان مسلمانان.
زمینه سوم: نهضت ترجمه متون.
- ۲- برخی از عوامل زمینه ساز رشد فلسفه که در قرآن کریم و گفتار و رفتار رسول خدا مشاهده می شود را بیان کنید.
(۱) ارزش قائل شدن برای اصل تفکر و خرد ورزی؛
(۲) تکریم علم به عنوان ثمره تفکر و خرد ورزی؛
(۳) تکریم و احترام پیوسته عالمان و دانشمندان؛
(۴) طرح مباحث علمی و عقلی و فلسفی و به کار گرفتن شیوه های مختلف استدلال؛
(۵) مذمت پیوسته نادانی و جهل، به طوری که در جامعه یک ویژگی منفی تلقی شود؛
(۶) دعوت به یادگیری علم و دانش ملت ها و تمدن های دیگر و استفاده از آنها.

سوالات صفحه ۷۴

- ۱- فلسفه اسلامی از همان آغاز، سرشتی ..... داشت و متکی بر آرای ..... بود. استدلالی - ارسطو.
- ۲- ارسطو در مباحث فلسفی بیش از هر چیز به ..... تکیه می کرد. قیاس برهانی.
- ۳- موسس اول حکمت مشاء چه کسی بود؟ ارسطو.

۴- ویژگی اصلی حکمت مشاء چه بود؟ صورت استدلالی آن و الگو گرفتن از ارسطو.

۵- حکمت از نظر یک فیلسوف مشائی مانند ابن سینا به چه معناست؟

فنی استدلالی و فکری که انسان عالم، وجود را آن چنان که هست، به وسیله این فن به دست می آورد و نفس خویش را به کمال می رساند و به جهانی عقلی مشابه جهان واقعی تبدیل می شود و مستعد رسیدن به سعادت نهایی، به اندازه طاقت بشری می گردد.

۶- بزرگ ترین حکمای مشاء چه کسانی بودند؟ فارابی و ابن سینا.

سوالات صفحه ۷۵

۱- مقام علمی فارابی را شرح دهید.

ایشان علاوه بر فلسفه که در آن سرآمد روزگار بود، در حقوق، نجوم و سیاست نیز شهرت داشت و به درجه استادی رسیده بود. پزشکی را به خوبی می دانست و در مداوای بیماران تبحر داشت. در فلسفه سیاست نظریه پرداز بود و دیدگاه ویژه ای را مطرح کرد که به دیدگاه افلاطون نزدیک است.

۲- مقام فلسفی فارابی را شرح دهید.

فارابی با میراث فلسفی یونان، به خصوص آرای افلاطون و ارسطو، به خوبی آشنا بود و توانست نقاط مشترک اندیشه های آن دو را بیابد و در کتابی با عنوان «الجمع بین رأیی الحکیمین» ارائه کند. همچنین در کتاب «اغراض ارسطو فی کتاب مابعد الطبیعه» نظرات ارسطو را شرح می کند و نکات پیچیده آن را آشکار می سازد.

۳- دو اثر مهم فارابی را نام ببرید. «الجمع بین رأیی الحکیمین» - «اغراض ارسطو فی کتاب مابعد الطبیعه».

سوالات صفحه ۷۶

۱- کدام اثر فارابی راهنمای ابن سینا در فهم کتاب ارسطو می شود؟ اغراض ارسطو فی کتاب مابعد الطبیعه.

۲- چه کسی فلسفه مشائی را در جهان اسلام بنا نهاد و چه لقبی دریافت کرد؟ فارابی - معلم ثانی (دوم).

۳- فارابی، انسان را چگونه تعریف می کند؟

از نظر او، انسان موجودی مدنی بالطبع است که به حسب فطرت و طبع خود به جامعه گرایش دارد و می خواهد با هموعان خویش زندگی کند.

۴- اولین مبنای فارابی برای ورود به مباحث اجتماعی و فلسفه سیاسی چیست؟ نوع تعریف او از انسان.

۵- به عقیده فارابی مسیر سعادت انسان از کجا می گذرد؟ از زندگی اجتماعی.

۶- هدف اصلی جامعه و مدینه فاضله از نظر فارابی چیست؟ سعادت انسان در دنیا و آخرت.

۷- بهترین مدینه ها، از نظر فارابی چه ویژگی هایی دارد؟

بهترین مدینه ها، از نظر وی، مدینه ای است که مردم آن به اموری مشغول هستند و به فضایی آراسته اند که مجموعه مدینه را به سوی سعادت می برد.

۸- فارابی مدینه فاضله را چه چیزی تشبیه می کند؟

فارابی مدینه فاضله را به بدنی سالم تشبیه می کند که هر عضو آن متناسب با ویژگی خود وظیفه ای برعهده دارد و آن وظیفه را به نحو احسن انجام می دهد.

۹- از نظر فارابی ریاست مدینه فاضله باید بر عهده چه کسی باشد؟

از نظرا و، ریاست جامعه باید برعهده کسی باشد که روحی بزرگ و سرشتی عالی دارد و به عالی ترین درجات تعقل رسیده و می تواند احکام و قوانینا الهی را دریافت کند؛ یعنی رهبر جامعه کسی جز پیامبر خدا نیست.

سوالات صفحه ۷۷

۱- از نظر فارابی در مقابل مدینه فاضله چه مدینه ای وجود دارد؟ مدینه جاهله.

۲- مهم ترین تفاوت مدینه فاضله و جاهله در چیست؟ هدف.

۳- هدف مدینه جاهله چیست؟ سلامت جسم و فراوانی لذت های دنیایی.

درس دهم

سوالات صفحه ۷۸

۱- لقب های ابن سینا در مشرق زمین را بیان کنید. ابن سینا- ابوعلی سینا - شیخ الرئیس - حجة الحق.

۲- القاب ابن سینا در اروپا را بیان کنید. اویسن - اویسنا - شاهزاده اطبا.

۳- شاگرد وفادار ابن سینا چه کسی بود؟ ابو عبید جوزجانی.

۴- سال و محل تولد ابن سینا را بنویسید. ۳۷۰ هجری در روستاهای بخارا.

۵- استاد ریاضی و منطق ابن سینا چه کسی بود؟ ابو عبدالله ناتلی.

سوالات صفحه ۷۹

۱- سبک مطالعه ابن سینا چگونه بود؟

روزها و شب ها را به مطالعه و طلب علم می گذراندم. هنگام مطالعه، هر مطلبی به نظرم می آمد، مقدمات آن را می نوشتم، در آن نظر می کردم و شروط آن را منظور می داشتم تا آنکه حقیقت آن بر من معلوم می شد. اگر در مسئله ای حیران می ماندم و بر حدّ وسط قیاس آن راه نمی بردم، به مسجد جامع می رفتم و نماز می گزاردم و نزد مُبدع کل، زاری و تضرّع می کردم تا آنکه بر من آشکار می گردید.

۲- روش ابن سینا در تحلیل مسائل فلسفی چیست؟ عقلی و استدلالی.

۳- پایه گذار روش عقلی و استدلالی کیست؟ ارسطو.

۱- مهم ترین آثار ابن سینا را نام ببرید. همراه با توضیح مختصر.

قانون : نوعی فرهنگ نامه پزشکی است و به زبان های لاتین، انگلیسی، فرانسه و آلمانی ترجمه شده است.

شفا (الهیات شفا): این کتاب نیز یک دایره المعارف عظیم علمی و فلسفی است از مهم ترین کتب فلسفی به حساب می آید. کامل ترین مرجع حکمت مشائی است.

نجات : بیانی مختصر در فلسفه ابن سیناست.

انصاف : دارای بیست جزء و شامل ۲۸ هزار مسئله بوده که در حمله غزنویان به اصفهان به غارت رفته است.

اشارات و تنبیهات : آخرین دیدگاه های ابن سینا در حکمت را شامل می شود.

دانشنامه علایی : به زبان فارسی است و ابواب مختلف حکمت در آن است.

۲- طبیعت شناسی ابن سینا را توضیح دهید.

از نظر ابن سینا، طبیعت مرتبه ای از هستی است که دارای حرکت است و رو به مقصدی خاص دارد و این مقصد جزء ذات عالم طبیعت و از آن جدایی ناپذیر است. به نظر ابن سینا طبیعت هر شیء آن را به سوی خیر و کمال مطلوبش سوق می دهد؛ به شرط اینکه مانعی در راه طبیعت قرار نگیرد. حتی آنچه ظاهراً شر و بدی به نظر می رسد به کمال نهایی طبیعت کمک می کند.

۳- از نظر ابن سینا، تأمل در رابطه طبیعت با ماوراء طبیعت و خدا در کنار تحقیق در روابط میان پدیده ها چه آثاری دارد؟

از نظر ابن سینا، تأمل در رابطه طبیعت با ماوراء طبیعت و خدا در کنار تحقیق در روابط میان پدیده ها، دانشمند و محقق را از ظاهر پدیده ها عبور می دهد و به باطن آنها می رساند؛ آنها را به خشوع و خشیت در برابر حق می رساند.

۱- سال و محل تولد شیخ اشراق (سهروردی) را بیان کنید. ۵۴۹ هجری روستای سهرورد زنجان.

۲- مهم ترین کتاب شیخ اشراق (سهروردی) چه بود؟ حکمه الاشراق.

۳- نام مکتب فلسفی شیخ اشراق (سهروردی) چیست؟ حکمت اشراق.

۴- سهروردی چگونه حکمت اشراق را پایه گذاری کرد؟

او با احیای فلسفه نور و اشراق ایران پیش از باستان و تلفیق آن با عرفان اسلامی، حکمتی نو، به نام حکمت اشراق را پایه گذاری کرد.

۵- حکمت اشراق را توضیح دهید.

حکمت اشراق نوعی بحث از وجود است که تنها به نیروی عقل و ترتیب استدلال اکتفا نمی کند بلکه آن را با سیر و سلوک قلبی نیز همراه می سازد.

۶- فیلسوف اشراقی را تعریف کنید.

فیلسوف اشراقی می کوشد آنچه را در مقام بحث و استدلال به دست آورده، با شهود قلبی و تجربه درونی دریابد و به ذائقه دل برساند و آنچه را از طریق شهود کسب کرده است، با استدلال و برهان به دیگران برساند.

۷- از نظر سهروردی کدام تحقیق فلسفی بی نتیجه است؟
تحقیقی فقط متکی به شیوه استدلالی محض باشد و نتواند به قلب برسد.

سوالات صفحه ۸۴

- ۱- قطب الدین رازی یکی از پیروان اشراق حکمت اشراق را چگونه توصیف می کند؟
حکمت اشراق، حکمتی است که اساس و بنیان آن اشراق است. اشراق نیز عبارت است از کشف و شهود و این حکمت همان حکمت شرقیانی است که اهل فارس بوده اند، زیرا حکمت آنها هم شهودی و کشفی بوده است. این حکمت از آن رو اشراقی خوانده شده که از ظهور و انوار عقلی و تابش آنها بر نفس انسان های کامل به دست می آید.
- ۲- شیخ اشراق از چه مفهومی به جای مفهوم «وجود» استفاده می کند؟ نور.
- ۳- شیخ اشراق همه مباحث فلسفی خود را پیرامون چه موضوعاتی ساماندهی می کند؟
پیرامون نور و مراتب آن و ظلمت و درجات آن.
- ۴- شیخ اشراق چه تعبیری را در مورد خداوند به کار می برد؟ نور الانوار.
- ۵- تفاوت موجودات از نظر شیخ اشراق در چیست؟ شدت و ضعف نورانیت آنها.
- ۶- مشرق و مغرب در فلسفه شیخ اشراق، چه معنایی دارند؟
مشرق جهان در جغرافیای سهروردی، نور محض یا محل فرشتگان مقرب است که به دلیل تجرد از ماده، برای موجودات خاکی قابل مشاهده نیست. مغرب کامل نیز جهان تاریکی یا عالم ماده است که بهره ای از نور ندارد. در میان مشرق محض و مغرب کامل، مغرب وسطی قرار دارد که در آن نور و ظلمت به هم آمیخته اند.

سوالات صفحه ۸۵

- ۱- سهروردی جویندگان معرفت را به چند گروه تقسیم می کند؟ (به ترتیب حفظ کنید).
آنان که به تازگی شوق معرفت یافته اند و جویای آن اند؛
آنان که در فلسفه استدلالی به کمالی رسیده اند ولی از ذوق و عرفان بهره ای ندارند؛
آنان که به طریقه برهان و فلسفه استدلالی توجهی ندارند و فقط تصفیه نفس می کنند و به شهودهایی دست یافته اند؛
آنان که هم در صور برهانی به کمال رسیده اند و هم به اشراق و عرفان دست یافته اند .
- ۲- بهترین دسته جویندگان معرفت کدام دسته است؟ و به آنها چه می گویند؟
آنان که هم در صور برهانی به کمال رسیده اند و هم به اشراق و عرفان دست یافته اند. - حکیم مَتَّالَه.

درس یازدهم

- ۱- محدوده دوره های سه گانه متقدم، میانه و متأخر را بیان کنید.
دوره متقدم از آغاز ظهور اسلام تا قرن چهارم هجری.
دوره میانه قرن پنجم تا دهم.
دوره متأخر قرن یازدهم تا عصر حاضر.
- ۲- بزرگ ترین فیلسوف دوره متقدم کیست؟ فارابی.
- ۳- فارابی بزرگترین فیلسوف کدام است؟ دوره متقدم.
- ۴- ابن سینا در ابتدای کدام دوره طلوع کرده است؟ دوره میانه (قرن ۵ تا ۱۰).
- ۵- رقیب فلسفه چیست؟ علم کلام.
- ۶- به دانشمندان علم کلام، ..... می گویند. متکلمین.
- ۷- ..... می خواستند از طریق عقل و استدلال از معارف دینی دفاع کنند. متکلمین.
- ۸- فیلسوفان بزرگ عصر صفویه را نام ببرید.
میرداماد، شیخ بهایی، میرفندرسکی، ملاصدرا (صدرالمتألهین).
- ۹- صاحب حکمت متعالیه کیست؟ ملاصدرا.
- ۱۰- نام دو استاد ملاصدرا را بنویسید. شیخ بهایی - میرداماد.
- ۱۱- ملاصدرا پس از بازگشت به شیراز در چه محلی به تعلیم تألیف پرداخت؟ مدرسه ی خان.
- ۱۲- تألیفات ملاصدرا را نام ببرید.
الشواهد الربوبیه - تفسیرالقرآن الکریم - المبدأ و المعاد - الحکمة المتعالیه فی الاسفار الاربعه (أسفار).
- ۱۳- مهم ترین و مشهورترین اثر فلسفی ملاصدرا چیست؟ الحکمة المتعالیه فی الاسفار الاربعه (أسفار).
- ۱۴- دایره المعارف فلسفی ملاصدرا چیست؟ الحکمة المتعالیه فی الاسفار الاربعه (أسفار).
- ۱۵- ..... با الهام از سفر چهار مرحله ای عارفان در چهار بخش اصلی تألیف و تنظیم شده است.
الحکمة المتعالیه فی الاسفار الاربعه (أسفار).
- ۱۶- عرفا معتقدند که سیر و سلوک انسان تا رسیدن به کمال نهایی در چهار سفر انجام می شود آنها را نام ببرید.
سفر اول، سفر از خلق به حق (خدا) : سالک می کوشد از طبیعت و ماورای طبیعت عبور کند و به حق (خدا) برسد.
سفر دوم، سفر با حق و در حق : سالک می کوشد به کمک خداوند، سیری در اسماء و صفات خداوند نماید.
سفر سوم، سفر از حق به سوی خلق، همراه با حق است : سالک به سوی خلق باز می گردد در حالی که به حق توجه دارد.
سفر چهارم، سفر در خلق است با حق : سالک می کوشد به کمک حق مردم را هدایت کند.
خلاصه:
عبور از طبیعت - سیر در اسماء الهی - بازگشت به سمت مردم - هدایت مردم.

۱۷- ملاصدرا در هر بخش از اسفار اربعه خود چه موضوعاتی را مطرح ساخته است؟

سفر اول: مباحث عمومی فلسفه.

سفر دوم: مباحث مربوط به توحید و صفات الهی.

سفر سوم: افعال خداوند و ربوبیت و حکمت الهی.

سفر چهارم: «علم النفس» و مراحل شکل گیری آن تا رسیدن به مرحله معاد.

۱۸- فلسفه ای که ملاصدرا بنیان گذاشت آن را رسماً ..... نامید. حکمت متعالیه.

۱۹- حکمت متعالیه ملاصدرا نتیجه تکاملی دو مشرب فلسفی ..... و ..... بود. مشاء - اشراق.

۲۰- حکمت متعالیه ملاصدرا نتیجه انس دائمی وی با ..... و ..... بود. وحی الهی - قرآن کریم.

۲۱- در شخصیت وجودی ملاصدرا ..... و ..... و ..... با هم الفت یافته است. برهان عقلی - شهود قلبی - وحی قرآنی.

۲۲- میزان و ملاک فلسفی بودن یک متن یا سخن از نظر ملاصدرا چیست؟

این است که اولاً هر مبحثی که طرح می کند، به موضوع فلسفه (وجود و مسائل بنیادی آن) مربوط باشد و ثانیاً متکی بر عقل و استدلال عقلی باشد (نه شهود و غیره).

۲۳- ملاصدرا هر جا از شهود و وحی الهی بهره برده منظورش چه بوده است؟

از این دو منبع نه به عنوان پایه استدلال بلکه به عنوان تأیید و شاهد کمک گرفته است.

۲۴- منابع حکمت متعالیه را نام ببرید.

فلسفه مشاء، حکمت اشراق، عرفان اسلامی، قرآن کریم و احادیث.

۲۵- اصول اولیة حکمت متعالیه را نام ببرید. اصالت وجود - وحدت حقیقت وجود - مراتب داشتن وجود.

۲۶- مقصود ملاصدرا از وجود اصیل چیست؟ این است که وجود، یک امر واقعی و بیرون از ذهن است.

۲۷- اصالت از نظر ملاصدرا به معنای ..... است و در مقابل این معنای اصالت کلمه ..... قرار دارد. واقعی بودن - اعتباری.

۲۸- وجود اصیل و اعتباری هر دو ..... هستند ولی اصیل ..... و اعتباری ..... است. واقعی - خارج از ذهن - ذهنی.

۲۹- تفاوت وجود اصیل و اعتباری را بنویسید.

وجود اصیل یک امر واقعی خارج از ذهن است ولی وجود اعتباری یک امر واقعی ذهنی است.

۳۰- دیدگاه میرداماد (استاد ملاصدرا) در خصوص اصالت وجود و ماهیت چیست؟

امر واقعی و خارجی، مصداق ماهیت است، نه وجود؛ یعنی آنچه واقعی است، ماهیت است نه وجود. و اصالت با ماهیت است و وجود یک امر انتزاعی و ذهنی است.

۳۱- کسانی از فلاسفه که نظر میرداماد را در خصوص اصالت ماهیت پذیرفتند ..... نامیدند. اصالت ماهیتی.

۳۲- دیدگاه ملاصدرا در خصوص اصالت وجود و ماهیت چیست؟

واقعیت خارجی مصداق وجود است. پس وجود اصالت دارد، نه ماهیت.

۳۳- این شعر بیان کننده چه موضوعی است؟ وجود اندر کمال خویش جاری است تعیین ها امور اعتباری است

دیدگاه ملاصدرا در مورد اصالت وجود.

۳۴- این سخن از کیست؟ جهان چیزی جز وجود و حقیقت وجود نیست.
ملاصدرا.

۳۵- این سخن از کیست؟ هستی یک حقیقت و یک واحد حقیقی می باشد.
ملاصدرا.

۳۶- اصل دوم حکمت متعالیه (وحدت حقیقت وجود) را توضیح دهید.
واقعیت داشتن و اصالت با وجود است، نه با ماهیت، و وجود هم امر مشترک و واحد میان همه اشیاست، پس حقیقت، یکی
بیش نیست و جایی برای تکثر واقعی (واقعیت های مختلف) در عالم وجود ندارد.

۳۷- این شعر هاتف اصفهانی بیان کننده چه موضوعی است؟ که یکی هست و هیچ نیست جز او وحده لا اله الا هو
وحدت حقیقت وجود.

۳۸- از نظر عرفا نسبت حقیقت وجود به کثرت هایی که می بینیم، مانند چیست؟ مانند نسبت آب دریا به امواج آن است.

۳۹- عرفا برای اثبات نظر خود به دیگران از چه ابزارهایی بهره می بردند؟
عرفا برای اثبات نظر خود کمتر به استدلال متوسل می شدند و بیشتر از طریق تمثیل و تشبیه به دیگران می رساندند.

۴۰- این شعر به چه موضوعی اشاره دارد؟
حُسن روی تو به یک جلوه که در آینه کرد
این همه عکس می و نقش نگارین که نمود
این همه نقش در آئینه اوهام انداخت
یک فروغ رخ ساقی است که در جام انداخت
پاسخ: وحدت حقیقت وجود.

۴۱- این آیه قرآنی به چه موضوعی اشاره دارد؟
همو هم اول است و هم آخر هم ظاهر است و هم باطن و او به هر چیزی علیم است.
پاسخ: وحدت حقیقت وجود.

۴۲- اصل سوم حکمت متعالیه (مراتب داشتن وجود) را توضیح دهید.
از نظر ملاصدرا، با اینکه هستی یک حقیقت واحد است، اما این حقیقت واحد، دارای درجات، مراتب و شدت و ضعف است.
وجود که حقیقت واحدی است، در ظهورهای خود دارای مراتبی می شود و هر مرتبه ای از وجود، به میزان درجه وجودی خود،
ظهور آن حقیقت واحد و یگانه است.
به بیان ساده تر:

تمام عالم یک موجود است ولی دارای مرتبه های مختلف است و هر وجود بسته به میزان نزدیکی به مبدأ و سرچشمه وجود در
مرتبه بالاتر قرار دارد.

۴۳- این شعر به کدام اصل حکمت متعالیه اشاره دارد؟
در هزاران جام گوناگون، شرابی بیش نیست
گرچه بسیارند انجم، آفتابی بیش نیست
گرچه برخیزد ز آب بحر، موجی بی شمار
کثرت اندر موج باشد، لیک آبی بیش نیست
پاسخ: مراتب داشتن وجود.

۴۴- در فلسفه صدرایی (حکمت متعالیه) ..... که محور فلسفه مشائی بود با ..... که اساس فلسفه اشراق بود به هم می
رسند و یک معنا پیدا می کنند. وجود - نور.

درس دوازدهم

- ۱- جریان فلسفه در دوره معاصر یک تفاوت عمده با دوره های قبل دارد آن تفاوت را بنویسید.
این تفاوت عمده، همان ورود فلسفه های جدید اروپا به جهان اسلام و از جمله، به کشور ما می باشد.
- ۲- ورود فلسفه اروپایی در ایران، با ..... به صورت گسترده ای شروع شده بود. آغاز نهضت مشروطه.
- ۳- دوره ظهور فیلسوفان بزرگی مانند ملاصدرا چه زمانی بود؟ پس از سقوط دولت صفویان.
- ۴- برخورد فلاسفه ایرانی دوره معاصر با ورود فلسفه های اروپایی چگونه بود؟
تلاش کردند با بهره گرفتن از ذخیره ارزشمند فلسفی خود، فلسفه های جدید اروپایی را بفهمند و ارزیابی کنند.
- ۵- کانون اصلی فعالیت های فلسفی فلاسفه معاصر کجا بود؟ قم و تهران.
- ۶- استادان برجسته فلسفه در عصر حاضر را نام ببرید.
میرزا جهانگیرخان قشقایی، ابوالحسن شعرانی، میرزا مهدی آشتیانی، میرزا ابوالحسن رفیعی قزوینی، محمدمهدی الهی قمشه ای، سید محمدکاظم عصار، آیت الله محمدعلی شاه آبادی، امام خمینی و علامه طباطبایی.
- ۷- مهم ترین و عمیق ترین کتاب های فلسفی و عرفانی که امام خمینی تدریس می فرمودند را نام ببرید.
اسفار ملاصدرا - شفای ابن سینا.
- ۸- اساتید فلسفه و عرفان امام خمینی را نام ببرید. سید ابوالحسن رفیعی قزوینی و آیت الله شیخ محمد علی شاه آبادی.
- ۹- کدام استاد در شکل گیری شخصیت امام خمینی در ابعاد گوناگون فلسفی و عرفانی و اجتماعی نقش اساسی داشته است؟
آیت الله شیخ محمد علی شاه آبادی
- ۱۰- امام خمینی در چه شرایطی تدریس فلسفه را در حوزه ها آغاز کرد؟
امام خمینی در شرایطی تدریس فلسفه را در حوزه ها آغاز کرد که بسیاری از بزرگان حوزه به شدت با تدریس فلسفه و به خصوص فلسفه صدرایی مخالف بودند و آن را فلسفه ای ضد دینی تلقی می کردند.
- ۱۱- امام خمینی چه کتاب هایی در مباحث عرفانی تألیف کردند؟
تعلیقات بر شرح فصوص الحکم و مصباح الانس - مصباح الهدایه - اراده و طلب - شرح دعای سحر - سرالصلوه - آداب الصلوه.
- ۱۲- بزرگ ترین شخصیت فلسفی معاصر و وارث حکمای بزرگ اسلامی چه کسی بود؟
استاد علامه سید محمدحسین طباطبایی.
- ۱۳- استاد علامه طباطبایی در عرفان و اخلاق چه کسی بود؟
میرزاعلی آقا قاضی.
- ۱۴- علامه طباطبایی روش تفسیری خود را که روش تفسیر قرآن به قرآن است از چه کسی آموخته است؟
میرزاعلی آقا قاضی.
- ۱۵- علامه طباطبایی که برای تدریس علوم دینی به قم مهاجرت می کند در ابتدای ورود به قم، به بررسی شرایط علمی و نیازهای فکری و فرهنگی جامعه می پردازد حاصل این بررسی ها چیست؟
الف) اندیشه های جدید و مکتب های فلسفی که از اروپا به ایران آمده، در حال گسترش در جامعه است.
ب) حوزه های علمیة آمادگی لازم برای مواجهه با این افکار و اندیشه ها را ندارد و تدریس فلسفه و مباحث فلسفی رونقی ندارد

۱۶- علامه طباطبایی پس از بررسی شرایط حوزه و اوضاع فرهنگی ایران، چه اقداماتی را آغاز کرد؟
تدریس فلسفه، ناظر بر مسائل روز فلسفی؛ - ا حیاى تدریس و تفسیر قرآن کریم؛ - ارتباط با مراکز دانشگاهی و فرهنگی؛ - تربیت شاگردان.

۱۷- کتاب ..... در روشن کردن افکار طلب و دانشجویان و دانش پژوهان نقشی تعیین کننده در تاریخ معاصر ایران داشته است. اصول فلسفه و روش رئالیسم.

۱۸- کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم برای کدام فیلسوف است؟ علامه طباطبایی.

۱۹- پاورقی کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم را کدام فیلسوف نوشته است؟ شهید مطهری.

۲۰- دو ویژگی مهم کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم را بنویسید.

(۱) بهره گیری از ذخیره فلسفی صدرایی متناسب با مهم ترین مسئله های فلسفی روز و پاسخگویی به نیازها.

(۲) مقایسه دیدگاه های فیلسوفان اروپایی و ماتریالیست ها با دیدگاه فلسفه اسلامی در مباحث مهمی مثل معرفت شناسی و وجودشناسی.

۲۱- دو کتاب درسی علامه طباطبایی در دو سطح برای تدریس فلسفه را بنویسید.

بداية الحکمه (سطوح اولیه) - نهاية الحکمه (سطوح تخصصی)

۲۲- حاصل مذاکرات هانری گربن با علامه طباطبایی چه بود؟ دو جلد کتاب تحت عنوان شیعه و رسالت تشیع.

۲۳- مهم ترین جریان فکری و علمی قم در دوره معاصر چه بود؟ تربیت شاگردان توسط علامه طباطبایی.

۲۴- شاگردان برجسته و ممتاز علامه طباطبایی را نام ببرید.

استاد شهید مطهری، شهید دکتر بهشتی، شهید دکتر باهنر، آیت الله جوادی آملی، آیت الله حسن زاده آملی و آیت الله محمدتقی مصباح.

۲۵- به بیان امام خمینی و علامه طباطبایی، ..... شاگرد ممتاز این دو استاد بزرگ به شمار می آید. استاد شهید مطهری

۲۶- ساختار و نظام فکری هر فرد، مشابه با یک درخت است که دارای ریشه و شاخ و برگ و ثمراتی است ریشه و شاخه های این درخت چیست؟

ریشه این درخت، مبانی فلسفی پذیرفته شده توسط آن فرد می باشد و سایر افکار و اندیشه های وی، از جمله نگاه او به زندگی، به سیاست و به خانواده، شاخ و برگ های آن درخت شمرده می شوند.

۲۷- افراد جامعه را از نظر درخت اندیشه شان، می توان به چند دسته تقسیم کرد؟

الف) کسانی که کمتر اهل اندیشه ورزی هستند اینان زندگی شان را به تقلید از دیگران می گذرانند.

ب) کسانی که وارد عرصه تفکر شده و دارای افکار فلسفی هستند، اما هنوز آن افکار فلسفی به خوبی در آنها شکل نگرفته و هنوز نمی توانند میان آن افکار و مسائل زندگی ارتباط برقرار کنند.

ج) برخی از افراد در انتخاب ریشه درخت و پایه نظام فکری خود دچار خطا و اشتباه شده و ریشه ای ناکارآمد و ناسالم در زمین زندگی قرار داده اند و در نتیجه، به یک سبک زندگی معیوب و ناسالم رسیده اند.

د) گروهی از افراد نیز هستند که هم ریشه درخت فکری را به درستی انتخاب کرده اند و پایه های استواری برای نظام فکری خود ساخته اند و هم با دقت و تأمل فراوان و با عقلانیت بالا، شاخ و برگ های سالم و قوی و استواری از آن ریشه استنباط و استخراج کرده اند.